

**Статівка Наталія Валеріївна,**  
д.держ.упр., проф.,  
завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці,  
Харківський регіональний інститут державного управління  
Національної академії державного управління при Президентові України,  
м. Харків  
ORCID 0000-0003-0903-6256

**Бублій Максим Петрович,**  
к.держ.упр., доц.,  
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,  
Харківський регіональний інститут державного управління  
Національної академії державного управління при Президентові України,  
м. Харків  
ORCID 0000-0003-1060-640

УДК 351.83

doi: 10.34213/tp.20.04.02

## ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

Досліджено генезис наукових уявлень про роль держави в управлінні соціально-економічним розвитком. Визначено, що дослідження, спрямовані на розроблення сучасної методології державного управління з позиції вдосконалення підходів до управління економічним розвитком, регламентації його етапів, вибору методичного та інструментарного забезпечення є актуальним і пріоритетним науковим напрямом. Доведено необхідність розвиненої і опрацьованої методології застосування підходів та інструментів розвитку, що забезпечує досягнення окремих цілей і результатів та дозволяє території вийти на траєкторію сталого розвитку. Реалізація такого підходу є багатфакторною діяльністю, що враховує як економічні, так і соціальні, освітні, кадрові аспекти.

**Ключові слова:** державне регулювання, соціально-економічні системи, соціально-економічний розвиток, регуляторні функції держави, методи державного регулювання.

**Постановка проблеми.** Сформована в даний час глобальна геополітична і гео економічна обстановка, народжувані нею виклики, що стоять перед Україною, роблять необхідним підвищення результативності державного управління, модернізації економіки, прискорення соціально-економічного розвитку, підвищення якості й рівня життя громадян, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості країни.

Вибір форм та інструментів державного управління, підходів до управлінського впливу на економіку посідає велике місце як у наукових дискусіях про вибір об'єктів впливу, розподіл управлінської уваги за рівнями влади, а також можливості підвищення якості цієї діяльності за рахунок оптимального поєднання територіального і функціонального управління, так і у практичній діяльності органів влади, що займаються соціально-економічним розвитком територій.

Особливо складним при цьому є вирішення комплексних завдань розвитку, що вимагає застосування міжгалузевих, міждисциплінарних і багатофункціональних інструментів, тісної координації учасників та зацікавленості їх у досягненні цілей.

**Аналіз останніх публікацій за проблематикою.** Теоретичні і практичні аспекти державного управління соціально-економічним розвитком висвітлено у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Вагомий внесок у дослідження ролі та функцій держави у трансформації соціально-економічних систем © Статівка Н. В., Бублій М. П., 2020

зробили: Р. Войтович [1], Ю. Ковбасюк [2], О. Оболенський [2], С. Серьогін [2], В. Вороніна [3], Я. Жалілі [3], Д. Лук'яненко [4], А. Поручник [5], В. Рокоча [6], Б. Одягайло [6], В. Терехов [6], Л. Савчук [7], Ч. Джонсон [8], Д. Голдстоун [9], та ін. Незважаючи на численні дослідження, проблема уточнення ролі і виділення регуляторних функцій держави у процесі управління соціально-економічним розвитком залишається однією з актуальних у дослідженні сучасних процесів.

**Метою статті** є узагальнення наукових уявлень про роль держави в соціально-економічному розвитку та надання пропозицій з удосконалення державного управління соціально-економічним розвитком.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Підвищення результативності державного управління, удосконалення підходів та інструментів регулювання інституційного, соціально-економічного, просторового, інноваційного та інфраструктурного розвитку території країни потребує науково-методологічного та методичного забезпечення, що відповідає сьогоднішнім викликам і внутрішньо- та зовнішньоекономічним умовам.

На нашу думку, державне управління соціально-економічним розвитком у сучасних умовах є комплексною системою інституційних заходів нормативного і контрольного спрямування, що забезпечують функціонування й розвиток регіональних соціально-економічних систем і країни в цілому, реалізовуваних виконавчими органами державної влади відповідно до умов, що змінюються.

Наукове обговорення питань державного управління, яке історично сприймається як форма здійснення державної влади, тривають практично увесь час існування держав. Ще Конфуцій у своїх роботах у VI-V ст. до н. е. пропонував шляхи і можливості ідеального управління державою, а Платон у своїх "діалогах" намагався сформулювати основи ідеальної держави з ефективною системою управління [5, с. 35].

У сучасній науці управління найчастіше трактується як складний соціально-економічний процес, метою якого є отримання найбільших або найкращих (залежно від обраних для вимірювання параметрів) результатів в управлінській і господарській діяльності за найменших сукупних витрат матеріальних, фінансових і трудових ресурсів. Також можна зустріти твердження, що управління є цілеспрямованим впливом щодо створення й організації деякого процесу, спрямованим на людей, об'єкти або їхні системи.

Процес управління включає в себе кілька окремих етапів: вибір цілей, планування діяльності, реалізацію програм, планів і проектів, контроль виконання і підбиття підсумків. Ефективність цього процесу може бути підвищено за допомогою управлінських підходів і методів, форм управління [1, с. 8].

В останні десятиліття найбільш активні суперечки ведуться при обговоренні ролі держави в соціальному та економічному розвитку як країн у цілому, так і окремих територій, при цьому акцент робиться на оцінюванні ефективності такого втручання, його якісних формах, а також застосовуваних інструментах і підходах.

Якісна зміна форм, методів та інструментів державного управління потребує вивчення, осмислення та використання найкращих практик управління, напрацьованих як у бізнес-середовищі, так і в різних органах державного управління. Тільки застосування найкращих інструментів розвитку територій дає можливість конкурувати з найбільш розвиненими країнами, забезпечує випереджальні темпи розвитку, дозволяє залучити інвестиції та реалізувати стратегічні програми.

Слід зазначити, що підвищення результативності управління є не новим завданням, а постійним напрямом досліджень провідних вчених, діяльності бізнес-компаній та органів державного управління багатьох країн.

Теоретичні основи форми управління, яка застосовувалася практично протягом усього ХХ ст., були закладені М. Вебером і В. Вільсоном ще наприкінці ХІХ ст. Така форма має назву “управління за вертикаллю”, “раціональна бюрократія”, або “веберіанська модель” і широко застосовувалася для організації управління як у приватному, так і в громадському секторах управління. Основними її характеристиками є:

- ієрархічне підпорядкування за вертикаллю;
- жорсткий розподіл функцій між підрозділами (органами) одного рівня (за горизонталлю);
- розвинене правове регулювання та абсолютна дисципліна;
- створення корпусу професійних управлінців [2, с. 8].

Цю форму управління спрямовано на обов’язкове виконання прийнятих на верхівці піраміди планів і вказівок за повного і своєчасного освоєння виділених ресурсів. Основним методом є процесна діяльність, що характеризується відсутністю відповідальності за досягнення або недосягнення результатів, що з’являються після завершення всіх процесів як наслідок освоєння фінансових, матеріальних та інших ресурсів.

Теоретичні основи державного управління і регуляторного впливу на соціально-економічний розвиток як національного, так і субнаціонального (регіонального) рівня досить повно відображено в роботах вчених і дослідників різних шкіл і наукових напрямів. Методологічні підходи і теоретична база розроблено досить докладно у працях А. Сміта, Дж. Кейнса, К. Маркса, А. Маршалла, К. Менгера, Дж. Мілля, А. Лігу, Д. Нортона, Д. Рікардо та ін.

Незважаючи на наявність прогресивних ідей, переважно в системах управління залишалася веберіанська модель.

Визначення ролі держави і підходи до її впливів на економічний розвиток на різному територіальному рівні завжди було предметом і змістом численних наукових суперечок і дискусій. Серед економістів не було і немає єдиної позиції або загальної думки про необхідність і форми державного управління і впливу на економічний розвиток території.

Розглядаючи роль держави в управлінні соціально-економічним розвитком слід враховувати, що об’єктами управлінського впливу і регулювання при цьому є зовнішньоекономічна, митна, фінансова, податкова монетарна, преференційна сфери, що формують тип економічних відносин у країні, а також образ держави загалом у гео економічному просторі [7, с. 112]. Стверджується, що базовою роллю держави є формування інституційних правил і порядку взаємин суб’єктів ринку, різних елементів сформованих економічних систем, підтримання і збереження соціально-економічної ситуації. При цьому, на нашу думку, найважливішими напрямками державного управління в економіці є:

1. Створення інституційних умов для виробництва товарів і послуг (включаючи соціальні послуги), забезпечення правового регулювання, розроблення, прийняття й дотримання норм і правил діяльності та взаємодії суб’єктів ринку, вирішення і регламентація питань власності, розвиток конкуренції і всієї соціально-економічної системи в цілому.

2. Регулювання процесів обміну в економіці, включаючи зовнішньоекономічні відносини, встановлення та забезпечення дотримання правил функ-

ціонування національної грошової системи, мінімізація негативних впливів глобальних ринків, захист національної території від агресивних впливів, негативних викликів зовнішнього середовища, економічної експансії з боку зарубіжних стейкхолдерів.

3. Забезпечення стандартів споживання, сприяння підвищенню рівня життя населення країни, контроль якості надаваних громадянам товарів і послуг.

Останній напрям державного управління є особливо важливим.

Розвиток ринкової економіки ґрунтується на отриманні й максимізації прибутку господарських суб'єктів, збільшенні та прирощенні комерційних ефектів. Тому вирішення завдання розвитку ринку може не включати в себе підвищення якості життя й поліпшення соціальних показників.

Ми вважаємо, що саме держава повинна опікуватися діяльністю в цьому напрямі, збільшуючи соціальну спрямованість стратегічних планів, використовуючи наявні інструменти і підходи, головними з яких є ефективна фіскальна і податкова політика, перерозподіл доходів господарських суб'єктів ринку в інтересах громадян через бюджет, що забезпечує вирішення соціальних завдань і надання соціальних благ, а також розвиток соціальної, транспортної та інженерної інфраструктури.

Забезпечення соціально-економічного розвитку як ключовий напрям державного управління включає в себе вибір напрямів і підходів щодо перебудови економіки, сприяння її інноватизації, забезпечення просторового розвитку через реалізацію державних програм і національних проєктів, розвиток та модернізацію інфраструктури, вдосконалення кредитно-грошової і фіскальної політики [3, с. 28].

Неефективність моделі вертикального управління для вирішення завдань регіонального розвитку в сучасних умовах, пов'язана з недосягненням цілей та / або завищеними витратами на досягнення їх, робить необхідними модернізацію державного управління та застосування нових форм діяльності.

З початку 60-х рр. XX ст. в бізнес-середовищі й державному управлінні активно застосовується модель, спрямована на досягнення конкретних результатів, що повинні стати наслідком зроблених витрат. Її головна особливість – жорсткий контроль відповідності виділених ресурсів і поставлених цілей, розширення зв'язків між різними органами (підрозділами) і програмних і проєктних інструментів організації діяльності. У різних країнах використовувалося різні назви для такої моделі: програмно-цільовий метод, проєктно-цільовий підхід, бюджетування, орієнтоване на результат [4, с. 44]. Під час упродовження в державне управління в англосаксонських країнах, Скандинавії та країнах Південно-Східної Азії метод отримав досить поширену в літературі назву New Public Management (NPM).

За всієї новизни і прогресивності застосовуваних інструментів модель дала як позитивні, так і негативні результати. Акцент на результатах у низці випадків дозволив підвищити якість управління, проте більшою мірою це було характерно для бізнес-структур, орієнтованих на отримання прибутку, частину якого витрачалося на стимулювання управлінців і всіх учасників проєкту або програми.

В органах державного управління як розвинених країн, так і країн, що розвиваються, а також і в Україні, що практикувала метод бюджетування, орієнтованого на результат у роботі органів виконавчої влади, загальна оцінка застосування NPM виявилася нейтральною або навіть негативною. Збереження процесних методів роботи, додаткове навантаження на виконав-

ців при реалізації програм, слабка їхня зацікавленість призвели до появи у програмах надмірно великої кількості показників, які важко контролювати. Недосягнення кінцевих цілей під час виконання проміжних етапів виявилось головним недоліком застосування зазначеного підходу в державному управлінні.

Починаючи з 80-х рр. XX ст. стали розвиватися уявлення про державу як ключового гравця у сфері ініціації та здійснення завдань розвитку, соціально-економічних рішень, затребуваних суспільством, але недосяжних у рамках ринкової економіки і відкритої конкуренції. Держава при цьому формує системи цінностей, нормативні настанови суспільства в постійному контакті, діалозі та взаємодії з представниками бізнесу, некомерційних організацій і громадянського суспільства. За такого підходу важливе значення має генерування бачення майбутнього з урахуванням ресурсів, потреб, стратегічних цілей, суспільних пріоритетів і наукових поглядів на шляхи і способи вирішення поставлених завдань і використовувани інструменти.

Залежно від країни і пріоритетів дослідників форм державного управління в різних роботах ця модель отримала назви: “клієнторієнтована держава”; “сильна держава”; “сервісна держава”, “держава, що розвивається” і “держава розвитку” [2, с. 44].

Основи “держави, що розвивається” було започатковано в азіатських країнах – Японії, Індонезії, Сінгапурі та ін. Використана форма передбачала сильну роль держави в забезпеченні соціально-економічного розвитку з використанням активного втручання у виробничу діяльність та процеси збуту і обміну товарами та послугами, реалізацію політики індустріального протекціонізму, стимулювання нових видів і галузей промисловості, інноваційної діяльності, створення сприятливих умов для підприємництва, інновацій і інвестицій, акцент на технічному переозброєнні й розвитку компетенцій, включаючи сферу управління.

З метою розвитку інноваційної діяльності держава, використовуючи цю форму управління, може обмежувати до певної міри конкуренцію, стимулюючи виробництво в обраній економічній сфері, створення кластерів і технологічних ланцюжків, знижувати адміністративні бар’єри, гарантуючи державну підтримку. Тому Д. Голдстоун визначає державне управління в рамках даного підходу як тоталітарне за характером, із необмеженим адміністративним ресурсом [8, с. 18].

Слід підкреслити, що модель “держави розвитку” передбачає реформування державного управління та зміну його змісту. Формування й розвиток постійної взаємодії та співпраці держави з бізнесом, некомерційними організаціями та громадянами вимагають нової якості роботи державних службовців у рамках нових повноважень і правил діяльності. Ефективність застосування азіатської моделі ґрунтується на можливості протистояти інтересам окремих компаній та дбати про національні цілі [6, с. 443], застосовувати заходи сприяння і заохочення, уникаючи заборон і обмежень.

Ч. Джонсон вказує, що в рамках становлення моделі держави розвитку в азіатських країнах “держава заміщує собою суспільство і легітимується допомогою реалізації політичного проекту, такого як соціальна революція чи економічний розвиток”, ставлячи ключовою метою свою готовність підтримувати розвиток [9, с. 54].

Ми підтримуємо думки процитованих вчених і вважаємо, що для цього держава повинна сформулювати і визначити основні напрями розвитку, ви-

брати стратегічні цілі, розробити ключові програми, плани і завдання, вибрати для їхніх реалізацій та вирішення відповідні інструменти і підходи, мобілізувати ресурси, домогтися підтримки бізнес-спільноти і громадян, залучити наукове та експертне співтовариство, забезпечити розвиток кадрового потенціалу. Фактично державі, політичній владі з метою розвитку необхідно зробити політично обґрунтований і мотивований вибір напрямів своєї діяльності, узяти на себе функції менеджера всіх основних стратегій і проектів, забезпечити необхідне адміністрування й залучення ресурсів.

Відповідна європейська модель почала формуватися значно пізніше, що зумовлено труднощами перенесення азіатських традицій і менталітету в інше управлінське середовище. Однак, як зазначає низка вітчизняних вчених [4, с. 143–176], використання моделі держави розвитку – визначального суб'єкта управління соціально-економічними процесами, що регулює нормативні рамки розвитку, що базується на демократичній основі, взаємодіє з громадськими і бізнесовими структурами, які прагнуть уникнути крайнощів національних і політичних конфліктів та є вельми привабливим як для України, так і для інших постсоціалістичних країн.

В кінці XX – на початку XXI ст. в умовах технологічного прогресу, цифрових технологій і прискорення розвитку окремих територій на базі NPM і моделі держави розвитку почала формуватися модель управління, іменована в зарубіжній літературі New Governance (NG) – “нове управління”, “нова влада”. Її основою стали клієнтоорієнтованість і мережеві послуги, що розвиваються з урахуванням суспільного попиту. При цьому важливе значення приділяється максимальному врахуванню думки споживачів товарів і послуг, а також залучення до співпраці широкого кола учасників. У бізнес-сфері це розвиток кооперації, у державному управлінні – співпраця з приватними компаніями на основі державно-приватного партнерства, некомерційними та громадськими організаціями. Причому надзвичайно важлива наявність такої співпраці не тільки для реалізації прийнятих рішень, досягнення вже оголошених цілей, але і при формуванні стратегій, програм. Легко помітити мінімальну відмінність моделі нового управління від моделі держави розвитку, яка полягає лише в застосуванні нових технологій і цифрових рішень, що забезпечують більш широке врахування суспільних вимог і прискорення прийняття рішень. Слід підкреслити, що саме такий підхід є парадигмою розвитку технологічних, цифрових форм управління в державній сфері, що дозволяє забезпечувати швидкий і безперешкодний рух вперед при збереженні переваг двох раніше застосовуваних форм управління і мінімізації їхніх негативних сторін.

**Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.** Таким чином, дослідження, спрямовані на розроблення сучасної методології державного управління з позиції вдосконалення підходів до управління економічним розвитком, регламентації його етапів, вибору методичного та інструментарного забезпечення, є актуальним і пріоритетним науковим напрямом, актуальним завданням, вирішення якої буде сприяти зростанню національної та регіональної економіки, її конкурентоспроможності, забезпечувати підвищення якості життя громадян.

Одним із ключових питань державного управління слід вважати вибір об'єкта впливу – вибір того, на якій території соціально-економічна система найбільш чутлива до керівних впливів – на території одного чи декількох муніципальних утворень або ж програми розвитку слід розглядати у взаємодії декількох регіонів. Також потрібно знайти відповіді на питання, що розуміється

під розвитком, чим розвиток відрізняється від змін і як вибрати найбільш оптимальні підходи та інструменти до забезпечення соціально-економічного розвитку.

Практично всі дослідники відзначають, що вивчення територіальних проблем і практичних ситуацій є вкрай складним предметом науки. Одночасно територіальна частина державного управління визнається найбільш слабо розробленою і вимагає постійного вдосконалення. Необхідна розвинена і опрацьована методологія застосування підходів та інструментів розвитку, що не тільки і не стільки забезпечує досягнення окремих цілей і результатів, скільки дозволяють території вийти на траєкторію сталого розвитку. Реалізація такого підходу є багатофакторною діяльністю, що враховує як економічні, так і соціальні, освітні, кадрові аспекти.

#### **Список використаних джерел**

1. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
2. Державна служба : підручник : у 2 т. / редкол. : Ю. В. Ковбасюк, О. Ю. Оболенський, С. М. Серьогін [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ ; Одеса : НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с.
3. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за ред. В. Є. Вороніна, Я. А. Жаліл. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
4. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. Київ : КНЕУ, 2010. 334 с.
5. Платон. Диалоги. Москва : АСТ, 2017. 157 с.
6. Рокоча В. В., Одягайло Б. М., Терехов В. І. Глобальна економіка: парадигми та парадокси розвитку : монографія / за заг. ред. В. В. Рокочої. Київ : Ун-т економіки та права "КРОК", 2017. 314 с.
7. Управління соціально-економічним розвитком країни, регіону, підприємства в умовах кризи (фінансова, аграрна галузі та невиробнича сфера) : монографія / за ред. Л. М. Савчук. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 472 с.
8. Goldstone J. Towards a Fourth Generation of Revolutionary Theory. *Annual Review of Political Science*. 2001. № 4. P. 139–187.
9. Johnson Ch. Revolutionary change. London : University of London Press, 1986. 712 p.

**Stativka N. V.,**

*Doctor of Public Administration, Professor, Head of Labor Economics and Personnel Management Department, KRI NAPA, Khakiv*  
ORCID 0000-0003-0903-6256;

**Bubliy M. P.,**

*PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Labor Economics and Personnel Management Department, KRI NAPA, Khakiv*  
ORCID 0000-0003-1060-6404

## **GENESIS OF SCIENTIFIC IDEAS ABOUT THE ROLE OF THE STATE IN MANAGING SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT**

The article examines the genesis of scientific ideas about the role of the state in managing socio-economic development.

Thus, research aimed at developing a modern methodology of Public Administration from the point of view of improving approaches to managing economic development, regulating its stages, choosing methodological and instrumental support is an urgent and priority scientific direction, an urgent task, the solution of which will contribute to the growth of the national and regional economy, its competitiveness, and ensure the improvement of the quality of life of citizens.

One of the key issues of Public Administration should be considered the choice of the object of influence – the choice of which territory the socio-economic system is most sensitive to managerial influences – on the territory of one or more municipalities, or development programs should be considered in the interaction of several regions. It is also necessary to find answers to the questions of what is meant by development, how development differs from change, and how to choose the most optimal approaches and tools to ensure socio-economic development.

Almost all researchers note that the study of territorial problems and practical situations is an extremely complex subject of science. At the same time, the territorial part of Public Administration is recognized as the most poorly developed and requires constant improvement. A well-developed methodology for applying development approaches and tools is needed, which ensures not only and not so much the achievement of individual goals and results, but also allows the territory to enter the trajectory of sustainable development. The implementation of such an approach cannot but be a multi-factor activity that takes into account both economic, social, educational, and personnel aspects.

**Keywords:** state regulation, socio-economic systems, socio-economic development, regulating functions of the state, methods of state regulation.

### References

1. Voitovych, R.V. (2007). Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnogo upravlinnia (teoretyko-metodolohichniy analiz) [Influence of globalization on the system of public administration (theoretical and methodological analysis)]: Kyiv: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba [Public service] (2012). Yu.V. Kovbasiuk, O.Yu. Obolenskyi, S.M. Serohin (Eds.); T. 1. Kyiv; Odesa: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].
3. Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy [State management of regional development of Ukrainean] (2010). V.Ie. Voronin, Ya.A. Zhalil. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
4. Lukianenko, D.H., Poruchnyk, A.M., Stoliarchuk, Ya.M. (2010). Antytsyklichne rehuliuвання rynkovoї ekonomiky: hlobalizatsiina perspektyva [Anticyclical regulation of the market economy: a globalization perspective]. D.H. Lukianenko, A.M. Poruchnyk (Eds.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Platon. Dialogi [Dialogues]. (2017). Moskva: OOO "Izdatelstvo AST" [in Russian].
6. Rokocha, V.V., Odiahailo, B.M., Terekhov, B.I. (2017). Hlobalna ekonomika: paradyhmy ta paradoksy rozvytku [Global economy: paradigms and paradoxes of development]. V.V. Rokocha (Ed.). Kyiv: VNZ "Universytet ekonomiky ta prava "KROK" [in Ukrainian].
7. Upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom krainy, rehionu, pidpriemstva v umovakh kryzy (finansova, aharna haluzi ta nevyrobnycha sfera) [Management of socio-economic development of the country, region, enterprise in a crisis (financial, agricultural and non-industrial sector)] (2019). L.M. Savchuk (Eds.). Dnipro: Vydavets Bila K.O. [in Ukrainian].
8. Goldstone, J. (2001). Towards a Fourth Generation of Revolutionary Theory. *Annual Review of Political Science*, 4, 139–187.
9. Johnson, Ch. (1986). Revolutionary change. London: University of London Press.

*Надійшла до редколегії 19.11.2020 р.*